

ელეონორ ბარიკაშვილი

მაგისტრანტი სისხლის სამართლის მიმართულებით
ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
იურისტი, საქართველოს დემოკრატიული ინიციატივა.

კონვენციის მე-16 დამატებითი ოქმი, სუბსიდირიუმის პრინციპი და საკონსტიტუციო სასამართლოს ახალი უფლებამოსილება

ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპულ სტანდარტებზე დაფუძნებული ეროვნული მართლმსაჯულება დემოკრატიული და სამართლებრივი სახელმწიფოს მნიშვნელოვანი ელემენტია.

ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციის მე-16 დამატებითი ოქმის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მიზანია სწორედ კონვენციის ხელშემაკრელ მხარეთა ეროვნული მართლმსაჯულების ევროპულ სტანდარტთან დაახლოების მცდელობა. ოქმი, რომელიც ჯერ არ შესულა ძალაში და რომლის რატიფიცირებაც საქართველომ უკვე მოახდინა, მიზნად ისახავს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოსთვის სარეკომენდაციო კომპეტენციის მინიჭებას. ოქმის ძალში შესვლის შემდეგ საქართველოს უზენაეს და საკონსტიტუციო სასამართლოებს შესაძლებლობა ექნებათ, მათ წარმოებაში არსებულ საქმეებში ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა განმარტებისა და გამოყენების შესახებ სარეკომენდაციო დასკვნის გაცემის მოთხოვნით მიმართონ ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს.

ქვემოთ წარმოდგენილ სტატიაში საუბარი იქნება სარეკომენდაციო დასკვნის რაობასა და მის თანმდევ შედეგებზე. გაანალიზდება ის უარყოფითი მოლოდინები, რაც ოქმის მიღებასა და საქართველოს მიერ რატიფიცირებას ახლდა თან. განხილულ იქნება სარეკომენდაციო უფლებამოსილება როგორც ადამიანის უფლებათა ეროვნულ დონეზე დაცვის ეფექტიანი მექანიზმი. ასევე, გაანალიზდება საკონსტიტუციო და უზენაესი სასამართლოების ახალი უფლებამოსილება, მისი დადებითი და უარყოფითი ასპექტი ეფექტიანი მართლმსაჯულების, ადამიანის უფლე-

ბების დაცვისა და გადაწყვეტილების მიღების პროცესში სასამართლოს დამოუკიდებლობის კუთხით.

შესავალი

საქართველოს პარლამენტმა 2015 წლის 4 მარტს ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა კონვენციის (შემდეგში „ევროპული კონვენცია“) მე-16 დამატებითი ოქმის რატიფიცირება მოახდინა. ოქმი ძალაში შევა და, შესაბამისად, მასში მოცემული მექანიზმი ხელმძღვანელობის სახელმწიფოებისთვის ამოქმედდება ათი ხელშემკვრელი მხარის მიერ მისი რატიფიცირებიდან სამი თვის გასვლის შემდეგ.

ოქმი ხელშემკვრელი სახელმწიფოების უმაღლეს სასამართლოებსა და ტრიბუნალებს უფლებამოსილებას ანიჭებს, ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს მიმართონ საკონსულტაციო დასკვნის გაცემის მოთხოვნით. დასკვნა შეიძლება გაიცეს ეროვნული სასამართლოების, რომლებმაც დასკვნის გაცემა მოითხოვეს, წარმოებაში არსებულ საქმესთან დაკავშირებით. მოთხოვნა უნდა ეხებოდეს საქმეში ევროპული კონვენციითა და მისი დამატებითი ოქმებით გარანტირებულ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა განმარტებისა და გამოყენების საკითხებს.

ოქმის შემუშავება ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს (შემდეგში „ECtHR“) რეფორმის შემადგენელი ნაწილია. ევროპის სასამართლოს კომპეტენციის გაფართოების წინადადება, მისთვის საკონსულტაციო დასკვნის გაცემის უფლებამოსილების მინიჭების გზით, პირველად 2005 წლის 16-17 მაისს გამართულ ევროსაბჭოს ვარშავის სამიტზე გაუღერდა. სამიტზე სამოქმედო გეგმა დაამტკიცეს, რომლის ფარგლებშიც მინისტრთა კომიტეტის მიერ წარდგენილ ანგარიშში საუბარია ევროპის სასამართლოს, როგორც ერთგვარი კონტროლის მექანიზმის, გრძელვადიანი ეფექტიანობის საკითხის გადაჭრის აუცილებლობაზე. მათი მოსაზრებით, ეროვნული უმაღლესი სასამართლოებისთვის საკონსულტაციო დასკვნის მოთხოვნით, ECtHR-ისათვის მიმართვის უფლებამოსილების მინიჭება გააღრმავებდა სამართლებრივ დიალოგს ECtHR-სა და ეროვნულ სახელისუფლებლო ორგანოს შორის, ასევე, გააძლიერებდა ევროპის სასამართლოს „კონსტიტუციურ როლს“¹.

ბოლო რამდენიმე წელი ECtHR-ის წინაშე მწვავედ დგას ინდივიდუალურ განაცხადთა დიდი რაოდენობის პრობლემა, ამდენად, საკონსულტაციო კომპეტენციის ერთ-ერთ მიზნად სასამართლოს განტვირთვაც განიხილება.

¹ Explanatory Report, protocol No. 16 to the Convention for the Protection of Human Rights and fundamental Freedoms, introduction, para. 1.

საქართველოს მიერ ოქმის რატიფიცირებამ უარყოფითი მოლოდინი გააჩინა ქართულ რეალობაში. საზოგადოების ნაწილი კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს სარეკომენდაციო უფლებამოსილების როგორც მექანიზმის ეფექტიანობას, უფლებების რეალური დაცვის, სწრაფი მართლმსაჯულებისა და ეროვნული სასამართლოების დამოუკიდებლობის დაცვის თვალსაზრისით².

ზემოხსენებულიდან გამომდინარე, წინამდებარე სტატიის პირველ თავში მიმოხილული იქნება კონვენციის მე-16 ოქმით გათვალისწინებული მექანიზმი – ECtHR-ის მიერ საკონსულტაციო დასკვნის გაცემის უფლებამოსილება. მეორე თავი დაეთმო საუბსიდიურობის პრინციპის როლს მექანიზმის იმპლემენტაციის პროცესში, ასევე ყურადღება გამახვილდება სასამართლოებს შორის სამართლებრივი დიალოგის არსსა და მნიშვნელობაზე. მესამე თავში განხილული იქნება ის კრიტიკული მოსაზრებები/უარყოფითი მოლოდინები, რაც მოჰყვა საქართველოს მიერ ოქმის რატიფიცირებას და გაანალიზდება სარეკომენდაციო უფლებამოსილების დადებითი ასპექტები. მეოთხე თავში მიმოხილული იქნება ქართულ კანონმდებლობაში ასახული მე-16 ოქმი, ხოლო დასკვნაში მოცემული იქნება მოსაზრებები სტატიაში განხილულ საკითხებთან დაკავშირებით.

კონვენციის მე-16 დამატებითი ოქმი

ევროპული კონვენციის მე-16 დამატებითი ოქმი ხელმოსაწერად სტრასბურგში, 2013 წლის 2 ოქტომბერს გაიხსნა და დღემდე თექვსმეტმა ხელშემკვრელმა სახელმწიფომ მოაწერა ხელი, მათგან ექვსმა მოახდინა რატიფიკაცია³. ხელშეკრულება შემუშავდა ევროპის სასამართლოს რეფორმის ფარგლებში. მისი მიზანია ECtHR-სა და ეროვნულ სახელისუფლებო ორგანოებს შორის სამართლებრივი დიალოგის გაღრმავების გზით კონვენციის ეროვნულ დონეზე იმპლემენტაციის ეფექტიანობის გაზრდა⁴ სუბსიდიურობის პრინციპის შესაბამისად⁵.

მე-16 ოქმი ხელშემკვრელი სახელმწიფოების უმაღლეს სასამართლოებსა და ტრიბუნალებს უფლებამოსილებას ანიჭებს, საკონსულტაციო დასკვნის გაცემის მოთხოვნით ECtHR-ს მიმართონ⁶. მოთხოვნის წარმდგენ ეროვნულ სასამართლოს ან ტრიბუნალს საკონსულტაციო დასკვნა

² ევა გოცირიძე, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-16 ოქმი – გამოწვევები მართლმსაჯულებით, სათვის, უზენაესი სასამართლოს ჟურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“, 2015, გვ. 28.

³ http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/214/signatures?p_auth=Ja7Y8O61 [უკანასკნელად შემოწმდა – 8/5/2016]

⁴ <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=DC-PR114%282013%29&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=COE&BackColorInternet=F5CA75&BackColorIntranet=F5CA75&BackColorLogged=A9BACE&direct=true> [უკანასკნელად შემოწმდა – 8/5/2016]

⁵ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციის ოქმი №16, პრეამბულა.

⁶ ოქმი №16, მუხლი 1(1).

ნის მოთხოვნა შეუძლია მხოლოდ მის წარმოებაში არსებულ საქმესთან დაკავშირებით⁷. დასკვნა შეიძლება შეეხებოდეს მხოლოდ ისეთ პრინციპულ საკითხებს, რომლებიც კონვენციითა და მისი ოქმებით გათვალისწინებული უფლებებისა და თავისუფლებების განმარტებას ან გამოყენებას გულისხმობს⁸.

როგორც აღინიშნა ECtHR-თან სამართლებრივი დიალოგის მხარედ ოქმი ხელშემკვრელი სახელმწიფოების უმაღლეს სასამართლოებსა და ტრიბუნალებს განიხილავს. ამ შემთხვევაში ყოველი მაღალი ხელშემკვრელი მხარე თვითონ გადაწყვეტს და ოქმის რატიფიცირებისას წარადგენს, თუ რომელი უმაღლესი სასამართლო ან ტრიბუნალი იქნება უფლებამოსილი, საკონსულტაციო დასკვნისთვის მიმართოს ECtHR-ს⁹. ოქმის ავტორებმა სამართლებრივი დიალოგის ფორმატიდან გამორიცხეს ქვედა დონის სასამართლოები. საკონსულტაციო დასკვნის მოთხოვნაზე უფლებამოსილ სასამართლოთა წრის უმაღლესი სასამართლოებით და ტრიბუნალებით შემოსაზღვრა თანხვედრაშია შიდა ეროვნული საშუალებების ამოწურვის იდეასთან, მხოლოდ იმ სასამართლოებს უნდა ჰქონდეთ ევროპის სასამართლოსთვის მიმართვის უფლება, ვისი გადაწყვეტილებაც ეროვნულ დონეზე აღარ ექვემდებარება გადასინჯვას¹⁰. ამასთან, აღნიშნული შეზღუდვა ემსახურება საკონსულტაციო დასკვნის მოთხოვნათა დიდი რაოდენობის თავიდან აცილებას¹¹.

მოთხოვნის წარმდგენი სასამართლო/ტრიბუნალი ვალდებულია, დაასაბუთოს საკონსულტაციო დასკვნის მოთხოვნა და წარადგინოს მის წარმოებაში არსებული საქმის სათანადო სამართლებრივი და ფაქტობრივი გარემოებები¹². ოქმის პირველი მუხლის მეორე და მესამე ნაწილები ხაზს უსვამს იმ გარემოებას, რომ საკონსულტაციო დასკვნაში მოცემული იქნება არა ეროვნული კანონმდებლობის აბსტრაქტული შეფასება, არამედ ECtHR-ის დიდი პალატა იმსჯელებს სადავო საქმის კონკრეტულ სამართლებრივ და ფაქტობრივ გარემოებებზე¹³.

ეროვნული სასამართლოების მოთხოვნამ უნდა გაიაროს დასაშვებობის ეტაპი. ECtHR-ის დიდი პალატის კოლეგია ხუთი მოსამართლის შემადგენლობით განიხილავს საკონსულტაციო დასკვნის მოთხოვნის მიღებაზე თანხმობის საკითხს¹⁴. კოლეგიის თანხმობის შემთხვევაში საკონსულტაციო დასკვნას გაცემს ECtHR-ის დიდი პალატა¹⁵. როგორც კოლეგიაში, ასევე დიდ პალატა-

⁷ ოქმი № 16, მუხლი 1(2).

⁸ ოქმი № 16, მუხლი 1(1).

⁹ ოქმი № 16, მუხლი 10.

¹⁰ ECtHR, Reflection paper on the proposal to extend the Court's advisory jurisdiction, para. 26.

¹¹ DH-GDR(2012)020 FINAL, pp. 3, point 8.

¹² ოქმი № 16, მუხლი 1(3).

¹³ Explanatory Report to Protocol No. 16, Article 1, para. 10.

¹⁴ ოქმი № 16, მუხლი 2(1).

¹⁵ ოქმი № 16, მუხლი 2(2).

ში მოთხოვნის დასაშვებობისა და საკონსულტაციო დასკვნის მომზადებისას *ex officio* შედის ის მოსამართლე, რომელიც ევროპული საბჭოს მიერ დანიშნულია მოსამართლედ როგორც მოთხოვნის წარმდგენი სასამართლოს სახელმწიფოს წარმომადგენელი. ასეთი მოსამართლის არარსებობის ან მის მიერ უფლებამოსილების შესრულების შეუძლებლობის შემთხვევაში პანელისა და პალატის შემადგენლობის წევრად პრეზიდენტი ნიშნავს ერთ-ერთ მოსამართლეს იმ მოსამართლეთაგან, რომელთა სიას წინასწარ წარადგენს წარმოების მხარე¹⁶.

ოქმი არაფერს ამბობს დასკვნის მოთხოვნის დასაშვებობის კრიტერიუმებზე, თუმცა როგორც ოქმის ერთ-ერთი განმარტებითი დოკუმენტიდანაც ირკვევა, აღნიშნული მოთხოვნის დასაშვებობის კრიტერიუმებად უნდა განვიხილოთ ევროპული კონვენციით ECtHR-ის დიდი პალატისთვის საქმის გადაცემის კრიტერიუმები. საკონსულტაციო დასკვნა უნდა გაიცეს, თუ საქმე წამოჭრის კონვენციის ან მისი ოქმების განმარტების ან გამოყენებისათვის სერიოზულ საკითხს, ან ზოგადი მნიშვნელობის სერიოზულ საკითხს, ან თუ წამოჭრილი საკითხი ქმნის სასამართლოს მიერვე დადგენილი პრაქტიკის გადასინჯვის საჭიროებას¹⁷.

როგორც საკონსულტაციო დასკვნა¹⁸, ისე კოლეგიის უარი დასკვნის მოთხოვნის მიღებაზე უნდა დასაბუთდეს¹⁹. ოქმის დებულებები ევროპის საბჭოს ადამიანის უფლებათა კომისარსა და მაღალი ხელმძღვანელი მხარის წარმომადგენლებს, რომელთაც განეკუთვნება მოთხოვნის წარმდგენი სასამართლო ან ტრიბუნალი, უფლებამოსილებას ანიჭებს, წარადგინონ წერილობითი მოსაზრებები, მონაწილეობა მიიღონ ზეპირ განხილვაში და ამ გზით მიიღონ მონაწილეობა დიდი პალატის მიერ დასკვნის შემუშავების პროცესში. ამასთან, სასამართლოს თავმჯდომარეს შეუძლია, შესთავაზოს ნებისმიერ სხვა მაღალ ხელმძღვანელ მხარეს ან პირს, წარმოადგინოს მოსაზრებები და მონაწილეობა მიიღოს ზეპირ განხილვაში. ამ შემთხვევაში სასამართლოს თავმჯდომარე ხელმძღვანელობს მართლმსაჯულების სათანადოდ განხორციელების მიზნიდან გამომდინარე²⁰.

საკონსულტაციო დასკვნა, რომელსაც არ აქვს სავალდებულო ხასიათი²¹, გადაეცემა სასამართლოს ან ტრიბუნალს, რომელმაც წარადგინა მოთხოვნა. დასკვნა ასევე გადაეცემა მაღალ ხელმძღვანელ მხარეს, რომელსაც მოთხოვნის წარმდგენი სასამართლო ან ტრიბუნალი განეკუთვნება²².

¹⁶ ოქმი №16, მუხლი 2(3).

¹⁷ Advisory opinions, preliminary rulings and the new protocol no. 16 to the European convention of human rights, JannekeGerards, 2014, p. 633; Compare ECtHR, Ref action paper on the proposal to extend the Court's advisory jurisdiction, para. 20, 22 and 30.

¹⁸ ოქმი №16, მუხლი 4.

¹⁹ ოქმი №16, მუხლი 2(1).

²⁰ ოქმი №16, მუხლი 3.

²¹ ოქმი №16, მუხლი 5.

²² ოქმი №16, მუხლი 4 (3).

საკონსულტაციო დასკვნა აუცილებლად უნდა გამოქვეყნდეს. თუ ის მთლიანად ან ნაწილობრივ არ გამოხატავს მოსამართლეთა ერთობლივ აზრს, ნებისმიერი მოსამართლე უფლებამოსილია, მას დაურთოს დამოუკიდებელი მოსაზრება²³. „ამ ასპექტით საკონსულტაციო დასკვნა ჰგავს ევროპის სასამართლოს „ჩვეულებრივ“ გადაწყვეტილებას“²⁴.

სუბსიდიურობის პრინციპი და სამართლებრივი დიალოგის იდეა

საკონსულტაციო დასკვნის გაცემის უფლებამოსილებასთან დაკავშირებით საბოლოო გადაწყვეტილებაში მინისტრთა კომიტეტმა აღნიშნა, რომ აღნიშნული უფლებამოსილება ხელს შეუწყობდა კონვენციის დებულებებისა და სასამართლო პრაქტიკის განმარტებას, რაც, თავის მხრივ, დაეხმარებოდა ხელშემკვრელ სახელმწიფოებს, თავიდან აეცილებინათ კონვენციით გარანტირებული უფლებებისა და თავისუფლებების შემდგომი დარღვევა²⁵. ეს უკანასკნელი კი წარმოადგენს ეროვნულ სასამართლოთა შესაძლებლობის გაძლიერებას, სუბსიდიურობის პრინციპის შესაბამისად, ევროპის სასამართლოსთვის მიმართვამდე თვითონ გადაწყვიტონ კონკრეტული საქმე კონვენციის დებულებათა და ევროპის სასამართლოს პრაქტიკის გათვალისწინებით, რაც, რაღა თქმა უნდა, დადებითად აისახება ეროვნულ სასამართლოთა გადაწყვეტილებების ხარისხზე და მნიშვნელოვნად ამცირებს კონვენციით გარანტირებულ უფლებათა და თავისუფლებათა დარღვევის რისკს.

სუბსიდიურობის პრინციპი განმტკიცებულია ევროპული კონვენციის პირველი, მე-13 და 35-ე მუხლის პირველი პუნქტის დებულებებში. თუმცა მისი ფესვები გაცილებით შორს, დასავლური ღირებულებების წიაღში უნდა ვეძიოთ. აღიარებულია, რომ ევროკავშირის ფორმირება მნიშვნელოვნად ეყრდნობა სუბსიდიურობის პრინციპის იდეას²⁶. უკვე მოგვიანებით, სუბსიდიურობის პრინციპზე დაფუძნდა სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოც²⁷. ამდენად, სუბსიდიურობის პრინციპი საერთაშორისო სამართლებრივი მექანიზმების ამოსავალი პრინციპია, ხდება რა სახელმწიფოთა სუვერენიტეტისა და წარმოშობილი სამართლებრივი დავების ეროვნულ დონეზე გადაწყვეტის უპირველესობის აღიარება.

²³ ოქმი №16, მუხლი 4 (2).

²⁴ Advisory opinions, preliminary rulings and the new protocol no. 16 to the european convention of human rights, JannekeGerards, 2014, გვ. 634.

²⁵ Explanatory Report, protocol No. 16 to the Convention for the Protection of Human Rights and fundamental Freedoms, introduction, para.1-2.

²⁶ Francesco De Santis di Nicola, Principle of Subsidiarity and ‘Embeddedness’ of the European Convention on Human Rights in the Field of the Reasonable-Time Requirement: The Italian Case, pp. 2.

²⁷ სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს რომის წესდება, მუხლი 17.

რაც შეეხება სუბსიდიურობის პრინციპის ასახვას უშუალოდ კონვენციაში, ხელშემკვერელი მხარეები ვალდებულებას იღებენ, თავიანთი კომპეტენციის ფარგლებში ყველასთვის უზრუნველყონ კონვენციით გარანტირებული უფლებები და თავისუფლებები²⁸. შესაბამისად, კონვენცია მისი დებულებებით გარანტირებული უფლებების და თავისუფლებების დაცვის უპირველეს პასუხისმგებლობას სწორედ ხელშემკვერელ მხარეებს ანიჭებს. ევროპის სასამართლოსთვის მიმართვის მექანიზმს კი უფლებათა დაცვის ეროვნული საშუალებების დამხმარე, სუბსიდიურ შესაძლებლობად განიხილავს²⁹.

მიუხედავად ხელშემკვერელ მხარეთათვის ევროპული კონვენციის გარკვეულ კონტექსტში გამოყენების შეფასების ფართო ზღვრის მინიჭებისა, სუბსიდიურობის პრინციპი არ გამოორიცხავს ECtHR-ის ჩარევას სახელმწიფოს ევროპული კონვენციით გარანტირებული უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვის შიდა პროცედურებში. ECtHR განმარტავს, რომ სუბსიდიურობის პრინციპის მიუხედავად, მას აქვს შესაძლებლობა და, უფრო მეტიც, ვალდებულება, ჩაერიოს და უზრუნველყოს ქვეყნის შიდა მექანიზმებით დარღვეული კონვენციით გარანტირებული უფლებებისა და თავისუფლებების სრული აღდგენა. ასევე, სასამართლოს განმარტებით, მას ყოველთვის აქვს ჩარევის შესაძლებლობა, როდესაც მიიჩნევს, რომ ეროვნული სასამართლოს გადაწყვეტილება აკნინებს ევროპული კონვენციით გარანტირებული უფლებების დაცვის შიდა მექანიზმის საქმიანობას³⁰.

ხელშემკვერელ სახელმწიფოთა მხრიდან ევროპული კონვენციით გარანტირებული უფლებებისა და თავისუფლებების დარღვევის შემთხვევები და რისკი რომ მაღალია, ამას ცხადყოფს ECtHR-ისათვის ინდივიდუალურ განაცხადთა და სახელმწიფოთა წინააღმდეგ გამოტანილ გადაწყვეტილებათა დიდი რაოდენობა. სწორედ ამიტომ ECtHR დადგა საჭიროების წინაშე, რომ შეექმნა ეროვნულ დონეზე ევროპული კონვენციის დარღვევის საფრთხის შემცირების დამატებითი მექანიზმი³¹.

თუმცა ევროპული სასამართლოს მიდგომა, გავლენა მოახდინოს ეროვნულ დონეზე მიმდინარე პროცესებზე, არ შეიძლება გავიგოთ როგორც სასამართლოს ცალმხრივი ზემოქმედების თვითმიზანი. აღნიშნული არის სამართლებრივი დიალოგის პროცესის ნაწილი, როდესაც ევროპის სასამართლო მეტად ფრთხილად უდგება ეროვნული სასამართლოების გადაწყვეტილების შეფასებას ეროვნული კონსტიტუციური პრინციპებისა და კანონმდებლობების სპეციფიკის გათვალისწინებით.

²⁸ ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია, მუხლი 1.

²⁹ Case of Kudla v. Poland, para. 152.

³⁰ Case of Cocchiarella v. Italy, para. 57.

³¹ Helfer, L. R. Redesigning the European Court of Human Rights: Embeddedness as a Deep Structural Principle of the European Human Rights Regime. *European Journal Int'l Law*. 2008, გვ. 139.

სხვადასხვა სასამართლოს შორის ურთიერთობა შესაძლებელია განვიხილოთ როგორც დიალოგის – უფრო ფართოდ კი სამართლებრივი დიალოგის ფორმატი³². სასამართლოებს შორის თანამშრომლობის მნიშვნელობას გაესვა ხაზი 1996 წლის ტალინის და პარნუს, ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების უზენაესი სასამართლოების თავმჯდომარეებს და მოსამართლეებს შორის გამართულ მესამე შეხვედრაზეც. შეხვედრის მონაწილენი შეთანხმდნენ, რომ სასამართლო ორგანოებმა, რომელთაც შეგნებული აქვთ თავიანთი ურთიერთდამოკიდებულება, აუცილებლად უნდა აწარმოონ დიალოგი როგორც ეროვნულ დონეზე, ისე ევროპის სასამართლოსთანაც. მათი აზრით, ეს ხელს შეუწყობს მოქალაქეებში კანონის უზენაესობისადმი ნდობის ჩანერგვასა და სასამართლოების მიერ უზრუნველყოფილი დაცვის განმტკიცებას³³.

სამართლებრივი დიალოგის პროცესი არ გულისხმობს ცალმხრივ მიდგომებს. ეს არის ორმხრივი პროცესი, რა დროსაც ეროვნულ დონეზე სასამართლოების მიერ მიღებულმა გადაწყვეტილებებმა შესაძლოა გარკვეული გავლენაც კი იქონიო ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკაზე. კერძოდ, არ არის გამორიცხული ECtHR-მა ეროვნულ დონეზე სასამართლოების მიერ ევროპული კონვენციის დებულებათა გადახვევით მიღებული გადაწყვეტილება არ ჩათვალოს ევროპული კონვენციის დარღვევად. არამედ პირიქით, მასზე დაყრდნობით შეცვალოს საკუთარი პრაქტიკა და დაადგინოს მცირედით განსხვავებული სტანდარტი, რათა ეს უკანასკნელი მეტად მოერგოს ეროვნულ პრაქტიკას და გაადვილდეს მისი გამოყენება ეროვნული სასამართლოების მიერ³⁴. გარდა ამისა, სასამართლოებს შორის სამართლებრივი დიალოგი ხელს შეუწყობს კონსტიტუციონალიზმის გლობალიზაციას³⁵.

სწორედ ამიტომ არის, რომ სამართალი არა სტატიკური, არამედ მუდმივად განახლებადი დინამიური პროცესების ერთობლიობა. აღნიშნულ პროცესში გადამწყვეტი როლი ენიჭებათ სასამართლოებს. სწორედ სასამართლოს მიერ კანონის პრაქტიკაში გამოყენება ანიჭებს მას კონკრეტულ შინაარსს³⁶ და აქცევს ნორმად.

მიგვაჩნია, რომ ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპული სასამართლოსთვის სარეკომენდაციო ფუნქციის მინიჭება სწორედ ზემოთ განხილულის კონტექსტის გათვალისწინებით უნდა იქნეს აღქმული. შესაბამისად, ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპული სასამართლოს კომპე-

³² Elina Paunio, Conflict, power, and understanding – judicial dialogue between the ECJ and national courts, 2010, pp 3.

³³ რეზოლუცია ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში სასამართლო ხელისუფლების გაძლიერების შესახებ, „უზენაესი სასამართლოების უფლებამოსილება“, 1996, ესტონეთი, ტალინი და პარნუ.

³⁴ Advisory opinions, preliminary rulings and the new protocol no. 16 to the european convention of human rights, Janneke Gerards, 2014, გვ. 638.

³⁵ http://jelec.iliauni.edu.ge/2015/07/13/protocol_16_full/ [უკანასკნელად შემოწმდა 29.06.2016].

³⁶ Elina Paunio, Conflict, power, and understanding – judicial dialogue between the ECJ and national courts, 2010, pp 2-3.

ტენციისადმი ნდობისა და კვალიფიკაციის გათვალისწინებით, ოქმის რატიფიცირებით მოსალოდნელი შედეგებიც მხოლოდ ეროვნულ დონეზე კონვენციით გათვალისწინებულ უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მაღალი სტანდარტის გარანტირების კუთხით უნდა შეფასდეს.

მე-16 ოქმის შესახებ ზოგიერთი კრიტიკული შეფასების თაობაზე

ევროპული კონვენციის მე-16 ოქმის მიღებას და საქართველოს პარლამენტის მიერ მის რატიფიცირებას თან ახლდა არაერთი კრიტიკული თუ განსხვავებული მოსაზრება.

ოქმის შემუშავების პროცესში გერმანელი და ნორვეგიელი ექსპერტების მიერ გამოთქმული მოსაზრებით, ECtHR-ის საკონსულტაციო დასკვნის არასავალდებულო ხასიათი რისკის შემცველი იყო იმ კუთხით, რომ ხელშემკვრელი მხარეების სასამართლოები, რომლებმაც მოითხოვეს დასკვნის გაცემა, თავიანთ გადაწყვეტილებებს არ დააყრდნობდნენ ECtHR-ის რეკომენდაციებს³⁷.

აღნიშნულის საპირისპიროდ, საქართველოს პარლამენტის მიერ მე-16 ოქმის რატიფიცირება საზოგადოების მცირე ნაწილის მხრიდან აღქმულ იქნა მეტად უარყოფითად. გამოითქვა ვარაუდი, რომ საქართველოს ხელისუფლებასა და პარლამენტს მართებდა დაფიქრება ოქმის რატიფიცირებამდე, ვინაიდან, მიუხედავად დასკვნის სარეკომენდაციო, არასავალდებულო ხასიათისა, ECtHR ზეგავლენას მოახდენდა ეროვნული სასამართლოების მიერ გადაწყვეტილების შინაგანი რწმენით ფორმირების პროცესზე³⁸, რაც, თავის მხრივ, ეწინააღმდეგებოდა სუბსიდიურობის პრინციპის იდეას.

მე-16 ოქმში დეკლარირებული ECtHR-ის სარეკომენდაციო იურისდიქცია თავის თავში მოიპოვებს ხელშემკვრელი სახელმწიფოს სასამართლოების დისკრეციას, გაითვალისწინოს დასკვნა. თუმცა ეროვნული სასამართლოების მიერ დასკვნის უგულებელყოფის შემთხვევაში ოქმის დებულებები არ გამოიციხავს იგივე საქმეზე ECtHR-ისთვის ინდივიდუალური განაცხადით მიმართვის შესაძლებლობას³⁹. ოქმის განმარტებითი ბარათის მიხედვით, თუ ინდივიდუალური განაცხადი მოიცავს საკითხებს, რაც დასკვნის გაცემის შემდეგ სასამართლოებმა გადაწყვეტილებაში გაითვალისწინეს, ისინი გამოცხადდება დაუშვებლად ან ამოირიცხება საქმის განხილვის პროცესიდან და ECtHR აღარ დაკარგავს დროს მისი განხილვისთვის.

³⁷ ECtHR, Reflection paper on the proposal to extend the Court's advisory jurisdiction, para.7.

³⁸ ევა გოცირიძე, მოსაზრება საქართველოს პარლამენტის მიერ ადამიანის უფლებათა დაცვის მე-16 ოქმის რატიფიცირების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების თაობაზე, გვ. 4-5.

³⁹ ECtHR, Reflection paper on the proposal to extend the Court's advisory jurisdiction, para.8.

ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე, საფრთხე, რომ ხელშემკვრელი მხარეების სასამართლოებმა, რომლებმაც ECtHR-ს დასკვნის გაცემისთვის მიმართეს, არ გაითვალისწინონ შემდეგ აღნიშნული დასკვნის სულისკვეთება და რეკომენდაციები, თუმცა ნაკლებად მოსალოდნელია. აღნიშნული ქმედებით კონვენციის განმარტებათა გადახვევით მიღებული გადაწყვეტილების გამოსწორების გზად, როგორც უკვე აღინიშნა, კვლავ რჩება ECtHR-ისთვის ინდივიდუალური განაცხადით მიმართვის შესაძლებლობა.

ასეთ შემთხვევაში ისმის კითხვა, სარეკომენდაციო ხასიათის დასკვნის გაცემის კომპეტენცია რამდენად შეძლებს ECtHR-ის განტვირთვას მისთვის ინდივიდუალური განაცხადებით მიმართვიანობისგან ან პირიქით, აღნიშნული კომპეტენცია ხომ არ გაუორმაგებს სასამართლოს შრომას, ვინაიდან, თუ განვიხილავთ შემთხვევებს, როდესაც ეროვნული სასამართლოები არ გაითვალისწინებენ რეკომენდაციებს და საქმე ინდივიდუალური განაცხადით ECtHR-ში გადაინაცვლებს, გამოვა, რომ ერთი და იგივე საკითხზე ამ უკანასკნელს ორჯერ მოუწევს მსჯელობა.

ECtHR-ისთვის სარეკომენდაციო იურისდიქციის გაფართოება გულისხმობს სასამართლოს ეფექტიანობის გაზრდას სასამართლოს განგრძობადი რეფორმის ფარგლებში. აღსანიშნავია, რომ სამუშაო დატვირთვის გაზრდა პირველ ეტაპზე ყველა რეფორმისთვის არის დამახასიათებელი. ამ კონკრეტულ შემთხვევაშიც არ გამოირიცხება ECtHR-ის დატვირთვის გაზრდა, მით უმეტეს, რომ სასამართლოს ემატება ახალი კომპეტენცია. თუმცა რეფორმა საშუალო ან შორეულ პერსპექტივაში აუცილებლად გამოიღებს შედეგს და განტვირთავს სასამართლო სისტემას⁴⁰.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ ECtHR-მა არ გადაუხვიოს იმ პრინციპებიდან, რასაც საკონსულტაციო დასკვნაში ჩამოაყალიბებს. იგულისხმება შემთხვევა, როდესაც სასამართლოები არ გაითვალისწინებენ სარეკომენდაციო დასკვნაში ჩამოყალიბებულ დებულებებს და პირი ინდივიდუალური განაცხადით მიმართავს სასამართლოს. სწორედ ასეთ შემთხვევაში ECtHR-მა ნათლად უნდა დაანახოს ყველა ხელშემკვრელ მხარეს, რომ ის არ აპირებს საკონსულტაციო დასკვნაში ჩამოყალიბებული პრინციპების და განმარტებების გადახვევას ინდივიდუალური განაცხადის განხილვის ეტაპზე. სასამართლოს ასეთი მიდგომა შორეულ პერსპექტივაში შეამცირებს სასამართლოსთვის ინდივიდუალური განაცხადით მიმართვას, ვინაიდან ხელშემკვრელ მხარეთა სასამართლოებს ეცოდინებათ, რომ არსებობს სარეკომენდაციო დასკვნა, რომელსაც მოთხოვნის შემთხვევაში უნდა მისდიონ და თავიდან აირიდონ ECtHR-ის მიერ კონვენციის დარღვევის გადაწყვეტილებით დადასტურების ფაქტი⁴¹. მეორე მხრივ კი, საკონსულტაციო დასკვნის არსებობა და მისი ეროვნული სასამართლოების მიერ გაზიარება ან გა-

⁴⁰ ECtHR, Reflection paper on the proposal to extend the Court's advisory jurisdiction, para. 14, 16.

⁴¹ ECtHR, Reflection paper on the proposal to extend the Court's advisory jurisdiction, para. 46.

უზიარებლობა, ინდივიდუალური საჩივრის პოტენციურ წარმდგენს შესაძლებლობას მისცემს, განსაზღვროს ECtHR-ში ინდივიდუალური საჩივრის წარდგენის სავარაუდო შედეგები და ამის მიხედვით დაგეგმოს სამართლებრივი დავის გაგრძელების ან გაგრძელებისაგან თავის შეკავების საკითხი. ამგვარი მდგომარეობა კომფორტულია ხელშემკვრელი სახელმწიფოსათვისაც, როგორც ECtHR-ში საქმის წარმოების მხარისთვის.

ზემოთ განხილული შემთხვევა არ უნდა იქნეს აღქმული როგორც ECtHR-ისთვის ინდივიდუალური საჩივრით მიმართვის უფლების ეფექტიანობის საფრთხე⁴². მე-16 ოქმი არ ზღუდავს პირს ინდივიდუალური განაცხადით მიმართოს ECtHR-ს, მაშინაც, თუ ეროვნული სასამართლოები გაიზიარებენ დასკვნაში წარმოდგენილ რეკომენდაციებს. ამასთან, ეროვნულ სასამართლოში ECtHR-ის მიერ დადგენილი და განმარტებული სტანდარტით საქმის გადაწყვეტა ხელს უწყობს ევროპული კონვენციის დებულებათა ეროვნულ დონეზე იმპლემენტაციას და მაქსიმალურად ამცირებს ევროპული კონვენციით დაცული უფლებების დარღვევის რისკს.

საქართველოს პარლამენტის მიერ ოქმის რატიფიცირებას შემოფოთება მოჰყვა ECtHR-ის მიერ ეროვნული სასამართლოების გადაწყვეტილების ფორმირებაზე ზეგავლენის საფრთხესთან დაკავშირებით. როგორც აღვნიშნეთ, გამოითქვა მოსაზრება, რომ სარეკომენდაციო დასკვნაში ჩამოყალიბებული პოზიცია, მიუხედავად მისი არასავალდებულო ხასიათისა, ხელს შეუშლის ეროვნული სასამართლოების მიერ შინაგანი რწმენის საფუძველზე გადაწყვეტილების მიღების პროცესს.

მიგვაჩნია, რომ გაუმართლებელი იქნებოდა ქართული მართლმსაჯულების ევროპულ სტანდარტებთან დაახლოების მცდელობის უარყოფით კონტექსტში წარმოჩენა. თუმცა საკონსულტაციო დასკვნის მნიშვნელობასთან და ეროვნულ მართლმსაჯულებაზე მის გავლენასთან დაკავშირებით ერთიანი აზრი ნამდვილად არ არსებობს. ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ ჩვენ ვიზიარებთ მე-16 ოქმის სულისკვეთებას, ხელი შეუწყოს კონვენციის ეროვნულ დონეზე იმპლემენტაციას.

უნდა აღინიშნოს, რომ ECtHR-ის მიერ ინდივიდუალურ განაცხადზე გადაწყვეტილებისა და საკონსულტაციო დასკვნის ეფექტი, დიდი ალბათობით, უმეტეს შემთხვევაში მსგავსი იქნება ერთმანეთისა. თუ მივიჩნევთ, რომ ECtHR-ის „ჩვეულებრივ“ გადაწყვეტილებაში ჩამოყალიბებულ განმარტებას აქვს ე.წ. *res interpretata* ეფექტი, რაც სტრასბურგის სასამართლოს მიერ თავის გადაწყვეტილებებში ჩამოყალიბებულ პრინციპებსა და განმარტებებს განიხილავს როგორც ევროპული კონვენციის შემადგენელ ნაწილს, მივიღებთ მოცემულობას, რომ ECtHR-ის პრაქტი-

⁴² ევა გოცირიძე, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-16 ოქმი – გამოწვევები მართლმსაჯულებისათვის, უზენაესი სასამართლოს ჟურნალი „მართლმსაჯულება და კანონი“, 2015, გვ.36-37.

კა ფაქტობრივად სავალდებულოა ხელშემკვერელი სახელმწიფოებისთვის, იმდენად, რამდენადაც სახელმწიფოები ვალდებული არიან, კონვენცია გამოიყენონ იმ ფარგლებში, როგორც მას ECtHR-ის სასამართლო განმარტავს⁴³.

მიუხედავად სარეკომენდაციო დასკვნის არასავალდებულო ხასიათისა, მასში ფაქტობრივად ჩამოყალიბებული იქნება ECtHR-ის მიერ კონვენციით გარანტირებული უფლებებისა და თავისუფლებების ინტერპრეტაცია და სასამართლოს მიდგომა კონკრეტული საქმის ფაქტობრივი და სამართლებრივი ასპექტიდან გამომდინარე. შესაბამისად, სარეკომენდაციო დასკვნა უნდა განვიხილოთ როგორც კონვენციის ნაწილი და *de facto* სავალდებულო დასკვნის მომთხოვნი ხელშემკვერელი მხარისთვის⁴⁴. მსგავს შეხედულებას ეყრდნობა ევროსაბჭოს საპარლამენტო ასამბლეის იურიდიულ საკითხთა და ადამიანის უფლებათა კომიტეტი თავის მოსაზრებაში მე-16 ოქმთან დაკავშირებით – „სარეკომენდაციო დასკვნაში კონვენციასა და მის ოქმებთან დაკავშირებით წარმოდგენილი განმარტებები თავისი ეფექტით ანალოგიური შეიძლება იყოს სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილებებში ჩამოყალიბებული ინტერპრეტაციის ეფექტისა“. შესაბამისად, მიუხედავად იმისა, რომ საკონსულტაციო დასკვნას არ ექნება სავალდებულო ხასიათი, მას უდავოდ ექნება „სამართლებრივი ეფექტი“⁴⁵.

მიუხედავად საკონსულტაციო დასკვნის ზემოთ განხილული შესაძლო ეფექტისა, მიგვაჩნია, რომ ეროვნული სასამართლოების დამოუკიდებლობის და გადაწყვეტილების შინაგანი რწმენის საფუძველზე მიღების გარანტიას საფრთხე მაინც არ ექმნება. აღნიშნულის გარანტიები უნდა ვეძიოთ არა დასკვნის არასავალდებულო ხასიათში, არამედ დასკვნის მოთხოვნის უფლების არსში. შესაბამისი ეროვნული სასამართლოები არა ვალდებულნი, არამედ უფლებამოსილი არიან, სარეკომენდაციო დასკვნის გაცემის მოთხოვნით მიმართონ ECtHR-ს. დიდი ალბათობით, აღნიშნულ გადაწყვეტილებას ეროვნული სასამართლო მიიღებს მაშინ, როდესაც მიიჩნევს, რომ თავისი კომპეტენციის მიუხედავად, აუცილებელია, გადაწყვეტილება ECtHR-ის შეფასებებს დააყრდნოს. შესაბამისად, თუ ეროვნული სასამართლო გადაწყვეტს, რომ რჩევა ჰკითხოს ადამიანის უფლებების კუთხით ისეთ კომპეტენტურ ორგანოს, როგორიც ECtHR-ია, მიზანშეწონილი იქნება, თუ შემდგომ დასკვნაში წარმოდგენილ რეკომენდაციებს გაითვალისწინებს.

გარდა ზემოთ განხილულისა, მნიშვნელოვანია, პასუხი გავცეს კიდევ ერთ მნიშვნელოვან კითხვას – შესაბამისი ეროვნული სასამართლოები ხომ არ შეეცდებიან ECtHR-ისთვის სარეკომენდაციო დასკვნის გაცემის მოთხოვნით მიმართვის უფლების ბოროტად გამოყენებას? საკითხი ეხე-

⁴³ Advisory opinions, preliminary rulings and the new protocol no. 16 to the european convention of human rights, JannekeGerards, 2014, გვ. 634-635.

⁴⁴ იქვე, გვ. 635.

⁴⁵ Draft opinion, draft Protocol No. 16 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Committee on Legal Affairs and Human Rights, 11 April 2013.

ბა შემთხვევებს, როდესაც ეროვნული სასამართლოები განიხილავენ ეროვნულ დონეზე პოლიტიკურ მოტივებთან დაკავშირებულ ან კონსტიტუციურ დონეზე მნიშვნელოვან საქმეს და ასეთ შემთხვევაში მიმართავენ ECtHR-ს დასკვნისთვის, რათა თავიდან აირიდონ მხოლოდ საკუთარი პასუხისმგებლობით საქმის გადაწყვეტის შედეგები. ასეთ შემთხვევაში მართებული იქნება მითითება დასაშვებობის კრიტერიუმებზე, რომლებიც უკვე იქნა განხილული სტატიის ფარგლებში. მიგვაჩნია, რომ ECtHR თავს შეიკავებს ჩაერთოს ასეთი სენსიტიური საქმეების განხილვაში⁴⁶ და უარს ეტყვის სახელმწიფოს მოთხოვნის მიღებაზე. უარის დასაბუთება შეიძლება იყოს ის არგუმენტი, რომ აღნიშნული საქმის გადაწყვეტა უკეთესი იქნება მოხდეს ინდივიდუალური განაცხადის წარდგენის გზით სასამართლოს მიერ შესაბამის გადაწყვეტილებაში მსჯელობით.

მე-16 ოქმის რატიფიცირება, ცვლილებები ქართულ კანონმდებლობაში და საკონსტიტუციო სასამართლოს ახალი კომპეტენცია

საქართველომ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციის მე-16 ოქმს ხელი 2014 წლის 19 ივნისს მოაწერა. საქართველოს პარლამენტმა 2015 წლის 4 მარტის N3139-III დადგენილებით კი მოახდინა მე-16 დამატებითი ოქმის რატიფიცირება⁴⁷. კონვენციის მე-10 მუხლის მოთხოვნათა შესაბამისად, საქართველოს მხრიდან საკონსულტაციო დასკვნისთვის მოთხოვნის წარმდგენ სასამართლოდ განისაზღვრა საქართველოს უზენაესი და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოები⁴⁸.

ოქმის რატიფიცირების პარალელურად ცვლილებები შევიდა საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო⁴⁹, სამოქალაქო საპროცესო⁵⁰ და ადმინისტრაციულ საპროცესო კოდექსებში⁵¹. ასევე, ცვლილება შეეხო საქართველოს ორგანულ კანონს „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“⁵².

⁴⁶ Advisory opinions, preliminary rulings and the new protocol no. 16 to the european convention of human rights, JannekeGerards, 2014, გვ. 634.

⁴⁷ საქართველოს პარლამენტმა 2015 წლის 4 მარტის დადგენილება N3139-III. <http://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/65781?> - [უკანასკნელად შემოწმდა 5.24.2016].

⁴⁸ განმარტებითი ბარათი, ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციის მე-16 ოქმი, საქართველოს მთავრობა. <http://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/54725?> -[უკანასკნელად შემოწმდა 5.24.2016].

⁴⁹ საქართველოს კანონი „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში ცვლილების შეტანის შესახებ“, საკანონმდებლო მაცნე 3668-III, 05/06/2015.

⁵⁰ საქართველოს კანონი „საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში ცვლილების შეტანის შესახებ“, საკანონმდებლო მაცნე 3666-III, 05/06/2015.

⁵¹ საქართველოს კანონი „საქართველოს ადმინისტრაციულ საპროცესო კოდექსში ცვლილების შეტანის შესახებ“, საკანონმდებლო მაცნე 3668-III, 05/06/2015.

⁵² საქართველოს ორგანული კანონი „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანულ კანონში ცვლილების შეტანის თაობაზე, საკანონმდებლო მაცნე 3669-III, 05/06/2015.

ცვლილებების მიხედვით, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო კონსტიტუციის მეორე თავთან დაკავშირებით მიღებული ნორმატიული აქტების კონსტიტუციურობის საკითხზე კონსტიტუციური სარჩელის არსებითად მიღების შემდეგ უფლებამოსილია, საკონსულტაციო დასკვნისთვის მიმართოს ECtHR-ს. მიმართვა უნდა შეეხებოდეს ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციითა და მისი ოქმებით გათვალისწინებული უფლებებისა და თავისუფლებების განმარტებას ან გამოყენებას.

საკონსტიტუციო სასამართლომ დასკვნისთვის მიმართვა უნდა დაასაბუთოს და ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს შესაბამისი ფაქტობრივი და სამართლებრივი გარემოებები წარუდგინოს. ეროვნული კანონმდებლობაც იმეორებს ოქმის დებულებას, რომ საკონსულტაციო დასკვნას, რომლის მოთხოვნის შესახებაც საკონსტიტუციო სასამართლო აცნობებს მხარეებს, არ აქვს სავალდებულო ხასიათი.

ანალოგიური კომპეტენციით აღიჭურვა საქართველოს უზენაესი სასამართლო სამართლის სამივე სფეროში (იგულისხმება სისხლის, სამოქალაქო და ადმინისტრაციული). უზენაესი სასამართლოც სარჩელისა და საქმის მიღების შემდეგ უფლებამოსილია, საკონსულტაციო დასკვნისთვის მიმართოს ECtHR-ს. საკონსტიტუციო სასამართლოს შემთხვევაში ზემოთ განხილული ყველა დებულება ანალოგიურად ვრცელდება უზენაეს სასამართლოზე, მისი სპეციფიკის გათვალისწინებით.

ხსენებული მექანიზმების ამოქმედება მოხდება ევროპული კონვენციის დამატებითი ოქმის ძალაში შესვლის შემდეგ.

როგორც საკონსტიტუციო სასამართლოს, ასევე უზენაესი სასამართლოს შემთხვევაშიც მათ მიერ ECtHR-ისათვის საკონსულტაციო დასკვნის მოთხოვნით მიმართვიდან მის მიღებამდე ჩერდება საქმის განხილვის ვადები.

საქმის განხილვის ვადის შეჩერებასთან დაკავშირებით არსებობს მოსაზრება, რომ სარეკომენდაციო დასკვნის გაცემის პროცედურამ შესაძლოა გააჭიანუროს საპროცესო ვადები და ხელი შეუშალოს საქმეზე სწრაფი და ეფექტიანი მართლმსაჯულების განხორციელებას⁵³. ის, რომ ეროვნულ დონეზე საქმის ვადების მეტ-ნაკლები გახანგრძლივება მოხდება, აღნიშნულზე არავინ დავობს, თუმცა ოქმის კომენტარებში ვკითხულობთ, რომ, როგორც ეროვნულ დონეზე, ასევე თვითონ ECtHR-ში საკონსულტაციო დასკვნის გაცემის პროცედურების გაჭიანურების თავიდან ასაცილებლად აუცილებელია, პროცესის ყველა მონაწილის მობილიზება და ზედ-

⁵³ საქართველოს პარლამენტის იურიდიულ საკითხთა კომიტეტის #547 დასკვნა მე-16 ოქმის რატიფიცირებასთან დაკავშირებით, 23.01.2015.

მიწვევით ზუსტად განხორციელებული ქმედებები. მაგალითად, ეროვნულმა სასამართლოებმა დასკვნის მოთხოვნა ზედმიწევნით ზუსტად, მკაფიოდ და ოქმის მოთხოვნათა შესაბამისად უნდა წარადგინონ, რათა დრო აღარ დაიკარგოს მოთხოვნის დაზუსტების და დამატებითი მასალების წარდგენის პროცედურებში. შემდეგ ყველა მხარე აქტიურად და დროულად უნდა ჩაერთოს დასკვნის მიღების პროცესში, მათ შორის, დასკვნის მიღების პროცესში ზეპირ მოსმენაზე მოწვეული სახელმწიფოს წარმომადგენლები და პირები. გონივრულ ვადებში უნდა მომზადდეს და დასკვნას დაერთოს მოსამართლეთა განსხვავებული მოსაზრებებიც. სწორედ ასეთი დამოკიდებულება გახდება გარანტი ეროვნულ დონეზე სასამართლო პროცესის გაჭიანურების თავიდან აცილებისა, ისე, რომ არ შეილახოს ეფექტიანი მართლმსაჯულებისა და საქმის გონივრულ ვადაში განხილვის პრინციპები⁵⁴.

დასკვნა

კონვენციის მე-16 ოქმი ECtHR-ს აღჭურავს სარეკომენდაციო კომპეტენციით. მაღალ ხელშემკვრელ მხარეთა ეროვნულ უმაღლეს სასამართლოებს საშუალება ეძლევათ, ისარგებლონ სტრასბურგის სასამართლოს დიდი პალატის განმარტებებითა და რეკომენდაციების წარმოებაში არსებულ საქმეებში ადამიანის უფლებებისა და ძირითად თავისუფლებათა განმარტების და გამოყენების თაობაზე. ECtHR-ის კომპეტენციის გაფართოება სასამართლოს რეფორმის შემადგენელი ნაწილია, რაც მიზნად ისახავს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს ეფექტიანობის გაზრდას. სარეკომენდაციო დასკვნის ფორმატით ეროვნულ და ECtHR-ს შორის ურთიერთობა მიიჩნევა როგორც ამ სასამართლოებს შორის სამართლებრივი დიალოგის გაღრმავების მცდელობა სუბსიდიურობის პრინციპზე დაყრდნობით, რაც ხელს შეუწყობს კონვენციით გარანტირებულ დებულებათა ეროვნულ დონეზე იმპლემენტაციას და გრძელვადიან პერსპექტივაში განტვირთავს სტრასბურგის სასამართლოს.

დიდი პალატის მიერ გაცემულ დასკვნას ეროვნული სასამართლოებისთვის არ ექნება სავალდებულო ხასიათი, ამ უკანასკნელთ დისკრეციის ფარგლებში ექნებათ არჩევანის თავისუფლება, გაიზიარონ ან არ გაიზიარონ დასკვნა. მიუხედავად არასავალდებულო ხასიათისა, საზოგადოებაში მრავლად არის კრიტიკა იმასთან დაკავშირებით, რომ ECtHR-ის მიერ გაცემულ დასკვნას *de facto* ექნება იურიდიული ძალა და გავლენას მოახდენს ეროვნული სასამართლოების მიერ შინაგანი რწმენის მიხედვით გადაწყვეტილების ფორმირების პროცესზე. დასკვნის ასეთ ეფექტს მიიჩნევენ სუბსიდიურობის პრინციპის (ECtHR არის სუბსიდიური, დამატებითი ბუნების მექანიზმი და არა მეოთხე ინსტანცია) საწინააღმდეგოდ გადადგმულ ნაბიჯად.

⁵⁴ Explanatory Report, protocol No. 16 to the Convention for the Protection of Human Rights and fundamental Freedoms, introduction, პ. 17.

მიგვაჩნია, რომ დასკვნის სამართლებრივ ეფექტთან დაკავშირებით გაბატონებული მოსაზრება არ არის საფუძველს მოკლებული, თუმცა არ ვთვლით, რომ ეს აღქმული უნდა იქნეს როგორც ჩარევა ეროვნული სასამართლოების საქმიანობაში და სუბსიდიურობის პრინციპის დარღვევის საფრთხე. აღნიშნულ მოსაზრებას გვიმყარებს ის გარემოება, რომ ხელშემკვრელი მხარეები თვითონ წყვეტენ, მიმართონ თუ არა ECtHR-ს სარეკომენდაციო დასკვნის გაცემის მოთხოვნით.

დასკვნის გაზიარებაზე უარი განსაკუთრებით ისეთ მოცემულობაში კარგავს აზრს, როდესაც დასკვნის გაცემის მიუხედავად, პირს რჩება უფლება, იგივე საქმეზე ინდივიდუალური განაცხადით მიმართოს ECtHR-ს. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში კი ECtHR, რა თქმა უნდა, მოწოდებული იქნება, არ გადაუხვიოს დიდი პალატის მიერ სარეკომენდაციო დასკვნაში ჩამოყალიბებულ დებულებებს და დაადგინოს კონვენციის დებულებათა დარღვევა, რის თავიდან აცილებაც შესაძლებელი იქნებოდა ეროვნულ დონზე შესაბამისი გადაწყვეტილების მიღებითაც.

ECtHR-ის მიდგომა, რომ ის არ აპირებს სარეკომენდაციო დასკვნაში ჩამოყალიბებული დებულებებიდან გადახვევას, გრძელვადიან პერსპექტივაში, შეამცირებს სასამართლოსთვის ინდივიდუალური განაცხადებით მიმართვიანობას და განტვირთავს სასამართლო, ვინაიდან ეროვნული სასამართლოები გაათვითცნობიერებენ, რომ მიმართვის შემთხვევაში გამოცემული დასკვნა მათ შესაძლებლობას აძლევთ, ეროვნულ დონეზე გამოიტანონ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს სტანდარტების შესაბამისი გადაწყვეტილება და ამით თავიდან აირიდონ კონვენციის დარღვევის შემთხვევები.

ვიმედოვნებთ, რომ საქართველოს მიერ ოქმის რატიფიცირება და, შესაბამისად, საკონსტიტუციო და უზენაესი სასამართლოების მიერ განხილული მექანიზმის გამოყენება ხელს შეუწყობს კონვენციის ეროვნულ დონეზე იმპლემენტაციას და გაზრდის ქართული მართლმსაჯულების გადაწყვეტილების ხარისხს, საფუძვლად დაუდებს რა მას ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს კონვენციასა და სასამართლო პრაქტიკაზე დაფუძნებულ რეკომენდაციებს ადამიანის უფლებებისა და ძირითადი თავისუფლებების განმარტებისა და გამოყენების თაობაზე.